

GOVORI PROTIV TURAKA

Split 1983, str. 450 + ilustracije

U izdanju »Logosa« iz Splita, kao 7. svezak biblioteke »Humanisti«, tiskana je knjiga »Govori protiv Turaka (Orationes contra Turcas)«, koju je priredio Vedran Gligo.

U predgovoru, od šezdesetak stranica, Gligo je ukazao na okolnosti u kojoj su se našli Hrvati u vrijeme turskog nadiranja preko Balkanskog poluotoka prema središtu Evrope. To je vrijeme kada nestaju mnoge države i kada su nove vladarske dinastije pod utjecajem privrednog procvata stvarale moćne države i nastojale zavladatai svijetom. Istodobno »niču i nove teorije o državi i pouke vladarima (Machiavelli), jača nacionalna svijest, cvjeta stranački život, a na političku scenu stupaju tirani i osvajači«.

Tada su mnogi naši Hrvati otišli u tuđinu i istaknuli se kao tajnici na vladarskim dvorovima ili kao izaslanici u papinskoj kuriji, kao diplomate, kancelari, govornici, reformatori, profesori i umjetnici te kao takvi sudjelovali su u ondašnjem političkom životu Evrope, utjecali na njegov život, istaknuli se kao filozofi, humanisti, pisci, rektori, pjesnici, leksikografi, bibliotekari itd. U duhu vremena mnogi od tih istaknutih našjenaca ogledali su se u svim književnim vrstama — stihovima, filozofskim traktatima, poslanicama, pismima, govorima, historijskim spisima itd.

U poslanicama se osobito govorilo o značajnim problemima svoga vremena i tako se utjecalo na javno mnijenje. U tom slučaju značajni su naši oratori koji su u raznim zgodama držali govore u kojima su u ime svoje komune, hrvatskog bana i staleža nastupajući pred papama, pred vijećem u Veneciji, na saboru njemačkih knezova u Augsburgu, Nürnbergu i u Bruxellesu, pred vladarima Maksimilijanom I (1493—1519), Karlom V (1519—1555) i drugima, upozoravali Evropu na tursku opasnost. Podatke o tim protuturskim govorima imamo još iz vremena sredine XV stoljeća.

Pošto je prikazao protuturska nastojanja evropskih humanista, koji su svoje govore pisali daleko od krvavih bojišta, Gligo je prikazao nastojanja naših humanista, koji su Turke i njihova zlodjela doživljavali kao gorku stvarnost, vrlo krvavu i jadnu« i bili su svjedoci čestih turskih napadaja. Po svojim protuturskim nastojanjima spominju se: humanist i pjesnik latinist Juraj Šižgorić (1477), ninski biskup Juraj Divinić (1493), trogirski biskup Franjo Marcello (1503), splitski nadbiskup Bernard Zane (1512), diplomat i pisac Antun Vrančić (1504—1573), koji je preveo djelo talijanskog humaniste Pavla Giovia

»Commentari delle cose de Turchi« (1521), opat i povjesničar Ludovik Tuberon Crijević je napisao djelo »De Turcarum origine, moribus et rebus gestis« (Firence 1590) i brojni drugi.

Priredivač je za ovu priliku priredio govor i pismo trogirskog biskupa Franca Marcella (1489—1524), i to govor održan u senatu u Veneciji 21. srpnja 1503. i pismo upućeno mletačkom duždu Leonardu Loredanu (1438—1511); govor splitskog nadbiskupa Bernarda Zane (1503—1514), održan na prvom zasjedanju Lateranskog koncila 1512. i pismo njegova tajnika Tome Nigera Mrčića, arhi-prezbitera i vikara splitskog, upućeno iz Rima Marku Maruliću 11. svibnja 1512; govor Ivana Statilića, poznatog pisca, diplomate i člana budimske akademije, koji je održan u Kolegiju u Veneciji vjerojatno 20. kolovoza 1521; pismo Marka Marulića, napisano izvrsnim latinskim jezikom, upućeno 1522. papi Hadrijanu VI o »nevoljama koje nahrupljuju« zatim pismo koje je 5. travnja 1522. Marulić uputio dominikancu, humanistu i katoličkom piscu Dominiku Bučiću Kotoraninu, te pismo koje je Marulić uputio papi Hadrijanu VI, a tiskano je u Rimu 30. travnja 1522; od Trankvila Andrnika Dalmatinca molitva Bogu protiv Turaka upućena iz Ingolstadta 7. ožujka 1518. Hijeronimu de Croaria u Taphainu, molitva Bogu protiv Turaka »zajedničkih neprijatelja kršćana«, te govor Nijemcima o poduzimanju rata protiv Turaka, tiskan u Beču 5. prosinca 1541. i »Opomena poljskim velikašima«, tiskana u Krakovu 1545. u kojoj poziva poljske velikaše da se okane osobnih sukoba i nastoje pružiti otpor turskom osvajaču.

U Dodatku knjizi uvršteno je pismo Jurja Divinića, ninskog biskupa, upućeno papi Aleksandru VI iz Like 7. rujna 1493, nakon hrvatskog poraza na Krbavskom polju; govor Šimuna Kožičića Benje na šestom zasjedanju Lateranskog sabora, održan 27. travnja 1513, njegov govor »Opustošena Hrvatska«, održan pred papom Leonom X održan u ime Ivana Karlovića kneza krbavskog i bana hrvatskog; govor Krste Frankopana, krčkog, senjskog i modruškog kneza papi Hadrijanu VI; govor Vuka Frankopana, održan pred carem Karlom V u kolovozu 1530; govor kneza Frana Frankopana, kaločkog i jegarskog nadbiskupa, održan izaslanicima Ugarske, caru, izbornicima i knezovima Njemačke 1541 god. i govor Petra Cedulina, hvarskog biskupa, papi Klementu VIII za obranu protiv Turaka.

Gligo je nastojao sve autore obuhvatiti sistematski i kronološkim redom. Sve uvrštene tekstove popratio je objašnjenjima — bilješkama, u kojima je nastojao objasniti sve pojmove koji se u njima susreću. Neki od tih tekstova sada su objavljeni prvi put u hrvatskom prijevodu, dok se neki već prije bili objavljavani djelomično ili čitavi.

Na kraju knjige nalaze se faksimili nekih prevedenih i uvrštenih govora.

Knjiga »Govori protiv Turaka« tiskana je na finom papiru, u tvrdom je uvezu i s krasnim višebojnim ovitkom. Inače, kao historiografsko djelo kod nas je prvo takve vrsti, pa je i s te strane njeno objavljivanje višestrukog značenja.

Anđelko Mijatović

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

vol. 17

Z A G R E B

1984.

Izdavač: Sveučilište u Zagrebu — Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATIČKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest,
Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 600 din.

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH-VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859,1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođeni su plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informiranje SRH pod br. UP-547,2 — 84 — 1984

RADOVI 17

Za izdavača
Prof. dr *Josip Adamček*

Lektor
Ivan Tolj

Korektor
Ivan Tolj

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

ANDRIĆ mr Jasna, Filozofski fakultet, Zagreb
ANTIĆ dr Ljubomir, Centar za istraživanje migracija Krčka 1, Zagreb
ANTOLJAK dr Stjepan, Zajčeva 31, Zagreb
BERTOSA dr Miroslav, Karličeva 12, Pula
BOBAN mr Branka, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
BUDAK mr Neven, Filozofski fakultet, Zagreb
GOLDSTEIN Ivo, Filozofski fakultet, Zagreb
JURIĆ Radomir, Arheološki muzej, Zadar
JURIŠIĆ Ivan, Rakusina 12, Zagreb
LUCIĆ dr Josip, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
MIJATOVIĆ Anđelko, Palmira Togliatija 12, Susedgrad, Zagreb
MIROŠEVIĆ mr Franko, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu SHH, Zagreb
OČAK dr Ivan, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
PAVLIČEVIĆ dr Dragutin, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
POPOVIĆ mr Štefanija, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
RAUKAR dr Tomislav, Filozofski fakultet, Zagreb
STANČIĆ dr Nikša, Filozofski fakultet, Zagreb
STRČIĆ dr Mirjana, Kumičićeva 42, Rijeka
SZABO dr Agneza, Muzej grada Zagreba
VRANJEŠ-SOLJAN mr Božena, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
ZORIĆ Damir, Salopekova 18, Zagreb